

BUITEN

3^E JAARGANG N^O 2.

ZATERDAG 9 JANUARI 1909.

Foto Aug. F. W. Vogt.

TORENS, TRAPGEVELS EN SCHOORSTEENEN VAN HET KASTEEL ZUYLESTEIN.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN JANUARI, DOOR A. A. N.	BLZ. 14
GROENTETEELT, DOOR J. BEENEN	15
VARIA	15
HET KASTEEL ZUYLESTEIN (VERVOLG), DOOR E. RUEMPOL, GEÏLLUSTREERD.	BLZ. 13 EN 16—19
EEN EENZAAM BERGVOLK, DOOR M. C. KOOIJ-V. ZEGGELEN	BLZ. 18
IJSVERMAAK, ILLUSTRATIES	BLZ. 20 EN 21
HET TWEDE GEZICHT, DOOR B. EVERT LUGARD.	BLZ. 20
DE WAAG TE ENKHUIZEN, DOOR P. FRANSEN Jz., GEÏLL.	21
DE KERSTSTOMP, DOOR A. BIENFAIT	22
ONZE VRUCHTBOOMEN IN DEN WINTER, DOOR DE GREEFF	23
EEN ANGELDRAGEND INSECT, DOOR NIC. VAN TWUIJVER, GEÏLLUSTREERD.	24

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

Bij iedere rubriek wordt gelegenheid voor correspondentie opengesteld en gelieve men vragen aan de Redactie te richten.

Fraaie foto's zullen gaarne ter beoordeling ontvangen worden. Te adresseeren aan de Redactie of aan de Uitgevers. De inzender verzume vooral niet duidelijk zijn naam en adres te vermelden; ook achter op de foto's.

Van tijd tot tijd zullen prijsvragen voor de beste foto's op een of ander gebied worden uitgeschreven.

De Uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een annonce, een aanvraag of een bestelling aan een aaverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN JANUARI.

ALS dit nummer verschijnt, heeft het jaar 1909 zijn intrede gedaan. Januari is niet altijd de eerste maand van het kalenderjaar geweest. Oudtijds begon bij de Romeinen, aan wie wij onzen kalender te danken hebben, het officieele jaar, misschien wel zoo eigenaardig, met de lente-maand Maart. De oude telling is nog zichtbaar in de namen der maanden September (= zevende maand), October, November en December, terwijl oorspronkelijk ook Juli en Augustus als vijfde en zesde maand Quintilis en Sextilis genoemd werden.

In den Romeinschen Koningstijd telde het jaar oorspronkelijk twaalf *Synodische maanden* *) van 29½ dagen. Dit zoogenaamde *maanjaar* bevatte 354 dagen. Hoe uitstekend hulpmiddel de maansfasen ook zijn mogen, om niet te lange tijdsintervallen vast te stellen, de meeste volkeren hebben al heel vroeg de behoefte gevoeld, om hun tijdrekening, behalve van de aarddraaiing, die den dag geeft, afhankelijk te maken van het tijdsverloop, waarin de jaargetijden zich herhalen, het zoogenaamde *tropische zonnejaar*, bevattende 365.24222... dagen. Een eenigszins ruwe, maar vrij bruikbare, benadering van het tropische jaar, n.l. het jaar van 365½ dagen, is reeds bij de oude Egyptenaren in gebruik geweest. Bij de Mahomedaansche volken daarentegen is tot op den huidigen dag het maanjaar van 354 dagen in zwang gebleven.

Het oude Romeinsche maanjaar werd door allerlei kunstmidde-len, zoo goed en kwaad als het ging, met het zonnejaar in overeenstemming gebracht. Om de twee jaren werd tusschen 23 en 24 Februari een schrikkelmaand, *Mercedonius* genaamd, ingelascht, die 22 of 23 dagen telde. Stelt men de lengte dezer maand op gemiddeld 22½ dagen, dan worden werkelijk per jaar 11½ dagen ingevoerd, die het maanjaar van 354 dagen tot een zonnejaar van 365½ dagen maken. Er heerschte echter bij de priesters, die met de zorg voor den kalender belast waren, een groote willekeur in het inlasschen van den *Mercedonius*, en ondanks het voorschrift, dat alles in een *octennium* (tijdkring van 8 jaar) opnieuw geregeld moest worden, was ten tijde van het optreden van Julius Caesar de kalender hopeloos in de war. De aanvang van het jaar was toen al sinds een eeuw op 1 Januari gesteld, zeer waarschijnlijk met de bedoeling, dat het jaar met een volle maand na den kortsten dag (22 December) zou beginnen. Voorgelicht door den wijsgeer Sosigenes, bepaalde Caesar, dat het jaar voortaan 365 dagen zou tellen, n.l. 6 maanden van 30, 6 maanden van 31 dagen en 1 maand (Februari) van in den regel 29 dagen. Het

*) De Synodische maand is de tijd, waarin zich de schijn gestalten der maand herhalen.

jaar zou met 1 Januari beginnen, en eens in de 4 jaren zou een dag worden ingelascht, en wel in die voege, dat men den dag, dien de Romeinen door *ante diem sextum Kalendas Martias* aanduidden (den zesden dag vóór 1 Maart), dubbel zou tellen. Vandaar de naam *annus bissestilis* voor het jaar, waarin Februari 30 in plaats van 29 dagen had. De nieuwe „Juliaansche” kalender werd in het jaar 45 v. Chr. ingevoerd. De Senaat ving ter eere van Julius Caesar den naam *Quintilis* door Julius Later gaf keizer Augustus zijn naam aan de achtste maand, die tot nu toe *Sextilis* heette, en, daar het hem hinderde, dat deze maand maar 30 dagen telde, terwijl *Quintilis* 31 bevatte, werd Februari van één dag beroofd. Zoo ontstond dan de eenigszins zonderlinge kalender, dien wij tegenwoordig met een geringe wijziging nog steeds gebruiken.

De wijziging was noodig, omdat het Juliaansche jaar van 365.25 dagen te lang is. Het tropische jaar bevat slechts 365.24222... dagen en het verschil loopt in vier eeuwen tot iets meer dan drie dagen op. Op den langen duur zou de lente, die van oudsher op den 21en Maart viel, vroeger, d.w.z. op een vroegeren datum aanvangen. De astronoom Clavius stelde vast, dat in het jaar 1582 de fout tien dagen bedroeg. Om deze fout te herstellen, werd door een decreet van Paus Gregorius XIII aan de Christenheid bevolen, op den 4en October 1582 den 15en October te laten volgen. Tevens werd, om voor alle volgende tijden den aanvang der lente op 21 Maart te behouden, bepaald, dat voortaan drie der honderd door Julius Caesar in vier eeuwen ingevoerde schrikkeljaren zonder Juliaansche jaar bevestigd, dat alleen die eeuwen, welke eeuwrijfe (door 4 deelbaar is: 1600, 2000 enz.) schrikkeljaren blijven. Ten gevolge der nieuwe regeling zijn de eeuwen 1700, 1800 en 1900 geen schrikkeljaren geweest.

Sinds 1582 spreekt men van *Ouden Stijl* (Juliaansche tijdrekening) en van *Nieuwen Stijl* of Gregoriaansche tijdrekening. De nieuwe tijdrekening werd door vele landen, ook door sommige niet-Katholieke, dadelijk aangenomen; andere landen volgden later, maar het Grieksch-Katholieke Oost-Europa heeft tot op heden den *Ouden Stijl* behouden, die nu al 13 dagen met den *Nieuwen* verschilt: 2 Januari 1909 heet in Rusland 20 December 1908. Het is wel merkwaardig, dat in de elfde eeuw in Perzië een tijdrekening werd ingevoerd, die 8 dagen in 33 jaren schrikfelt. De lengte van dit officieele Perzische jaar is 365.24222... dagen; het geeft dus het tropische jaar juist weer dan ons Gregoriaansche jaar van 365.24222... = 365.2425 dagen.

Het heeft niet aan pogingen ontbroken om onzen kalender, met behoud van het Gregoriaansche beginsel, te vereenvoudigen. De grillig ongelijke lengte der maanden is niet het eenige bezwaar. Het gewone jaar van 365 dagen telt 52 weken en 1 dag; de 1e Januari valt elk volgend jaar op een volgenden weekdag, tenzij door het schrikkelen deze regelmaat verstoord wordt. Het is niet moeilijk in te zien, dat zich na $4 \times 7 = 28$ jaren*) de volgorde der weekdagen, waarop telkens 1 Januari valt, herhaalt. Dit hinken van de week tegenover het jaar wordt vermeden in den kalender, die in 1900 door een Geneefschen horlogemaker werd voorgesteld en die uitmunt door eenvoud. Het jaar telt bij hem 52 weken plus den kleurlozen Nieuwjaarsdag; het is verdeeld in vier trimesters, elk van 30 + 30 + 31 dagen. Wordt 1 Januari **) Maandag genoemd — en men kan met de invoering van den kalender wachten, tot dat de 1e Januari op een Maandag valt — dan is de 3re dag der maanden Maart, Juni, September en December een Zondag, zoodat de maanden van 31 dagen één Zondag meer hebben dan de maanden van 30 dagen, maar evenveel weekdagen, een bijzonderheid, die voor handel en nijverheid niet van belang is ontbloomt. Ook de „Schrikkel-dag” is kleurloos; hij wordt om de 4 jaar tusschen Zondag 31 Juni en Maandag 1 Juli ingelascht.

Werd deze regeling aanvaard, dan zou men, de gelegenheid aangrijpende, tevens een eind behooren te maken aan de zonderlinge, tegenwoordig door niets meer gemotiveerde veranderingen van sommige feestdagen (Zie Buiten II No. 14, waar de datum van het Christelijke Paaschfeest besproken werd).

De *Stand der Sterrenbeelden* * in den vóóravond (ongeveer 8 uur) blijkt uit het volgende overzicht:

Zenith: Cassiopeia, Giraffe, Perseus;
Noorden: Groote en kleine Beer, Draak, Jachthonden;
Oosten: Eenhoorn, kleine Hond, Kreeft, groote en kleine Leeuw, Lynx, Tweelingen, Wagenman;
Zuidoosten: Groote Hond;
Zuiden: Driehoek, Eridanus, Orion, Ram, Stier, Walvisch;
Zuidwesten: Visschen;
Westen: Andromeda, Hagedis, Pegasus, Vos, Waterman, Zwaan;
Noordwesten: Cepheus, Lier.

De *Melkweg* loopt te 8 uur van het N.W. door het Zenith naar het Z.O. Is het deze maand in den vóóravond helder, dan vertoont de Sterrenhemel zich op zijn best: bij de talrijke dan zichtbare sterren der eerste grootte voegt zich in het Westen nog Saturnus (in de Visschen), in het Oosten Jupiter (in den Leeuw).

Vallende sterren zijn in de eerste dagen van Januari in vrij groot aantal te verwachten; in den nacht zal men een straalpunt op de grens der sterrenbeelden Draak en Boötes zien optreden. In het einde der maand lette men op het *Zodiacaallicht* (Buiten, I N°. 17), dat aan den avondhemel onder tame-

*) Deze tijdkring heet *Zonnecirkel*
**) d.w.z. de dag na Nieuwjaarsdag.

lijk gunstige omstandigheden gezien kan worden, en, in het sterrenbeeld Kreeft, op den *Gegenschein*. De ster *Mira Ceti* wordt nu zelfs voor een binocle zeer zwak en misschien weldra onzichtbaar. Er vallen deze maand drie Algolminima (Buiten, I N°. 30) op geschikte uren, nl. den 3^{en} Januari te 7 uur, den 20^{en} te 12 uur, en den 23^{en} te 8 uur.

De *tijdsvereffening* neemt in Januari van + 3 minuten tot + 14 min. toe. In N°. 1 van den tweeden Jaargang werd vrijvoerig uiteengezet, hoe hierdoor de groote snelheid te verklaren is, waarmede het lengen der avonden na 1 Januari schijnt in te zetten.

Mercurius kan misschien * * * in het eind der maand in de avond-schemering worden gevonden, hoewel de omstandigheden al even weinig gunstig zijn als voor de waarneming van *Venus*, nog steeds morgenster, aan den Oosthemel.

Mars treedt uit de morgenschemering te voorschijn; de belangwekkende planeet zal in September in oppositie met de zon komen en dan in buitengewone glans aan den hemel prijken.

Jupiter is bijna den ganschen nacht waarneembaar; de planeet loopt langzaam terug in het sterrenbeeld Leeuw.

Saturnus is nog slechts in den vóóravond (vóór 9 uur) in de Visschen waarneembaar.

A. A. N.

GROENTETEELT.

DE EERSTE.

WE zien het, de tijd nadert weer. Vóór mij op de schrijftafel ligt een pas ontvangen prijscourant van groente-, bloem- en landbouwzaden. 't Is de eerste, die wij in dit seizoen kregen. Keurig ziet zij er uit. Versierd als zij is met een flink aantal welgeslaagde afbeeldingen, een keur van nieuwe en oudere soorten en variëteiten bevattend, lokt het zeer dit boekje eens in te zien. Wij voor ons snuffelen gaarne in zoo'n catalogus. Al is ook het weder buiten triest, al sneeuwt het of is het strenge vorst en is de tijd van zaaien nog verre, toch wekt het doorbladeren en nagaan der soorten ons op, verplaatsen wij ons in gedachten in 't zachte voorjaar.

Zoodra we een weinig tijd hebben, nemen we onze lijst van 't vorig jaar en teekenen in onze nieuwe prijscourant aan wat wij dit jaar wenschen. Wellicht waren er 't vorig jaar groentesoorten, die ons bijzonder bevielen, welnu men neme deze in de eerste plaats weer. Ook zal 't voorkomen, dat sommige groentevariëteiten minder naar wensch waren, in welk geval wij voor deze anderen kiezen.

Alhoewel het thans nog vroeg genoeg is om ons van groentezaden te voorzien, bestelle men ze toch liefst niet later dan einde Januari—half Februari.

Men kan immers het zaad zelf uitstekend bewaren tot het gezaaid moet worden. 't Liefst neme men daarvoor een blikken bus of doos, die goed sluit en plaatse deze op een niet te warme, droge plaats.

Bestelt men de zaaizaden laat, dan heeft men veel kans dat sommige gewenschte verscheidenheden reeds zijn uitverkocht, of men ontvangt het te laat, want door de vele bestellingen kan de zaadhandelaar de orders lang niet altijd direct uitvoeren.

Waar in deze prijscouranten een groot aantal van verschillende groenten voorkomt, is het veeltijds zeer moeilijk een goede keus te doen.

We willen b.v. van sla, erwten, kool, wortels, enz. liefst een goede opvolging der variëteiten hebben, zoodat wij zoo vroeg, doch ook zoo laat mogelijk kunnen oogsten.

Wat moeten wij nemen, vragen wij ons niet zelden af, als we die lange lijsten onder oogen krijgen, waar soms niets, doch ook in meer uitgebreide catalogussen, 't een al meer aanbevolen wordt als 't andere?

We hebben met dit artikeltje ten doel van de meest voorkomende groentesoorten een zoodanige opgave te doen, dat men weet uitstekende variëteiten te hebben en meteen van die groenten waar 't noodig is een goede opvolging.

We willen hiermede geenszins te kennen geven, dat er behalve de soorten en ondersoorten, die wij opgeven geen meerdere goede bestaan.

Dat ze bestaan is zeer zeker, doch wij mogen volstrekt geen te uitgebreide keuze doen, waarom wij dan het volgende ter kennis der geachte lezers brengen.

Voor den vollen grond.

Andijvie: Echte, vroege krop, (vroeg); Fijne zomerkrul, (vroeg); Breedblad, volhart winter. Deze laatste is voor laat en inmaak.

Augurken: Kleine groene scherpe.

Boonen: Stok-snijboonen; Lange, breede slagzwaard; Lange Veensche; Lange breede slagzwaard zonder draden.

Stokslaboonen: Fijne trosprinsesse; Idem zonder draden; Enkele zonder draden.

Erwtboonen of Kievitsboonen: Deze is alleen en uitnemend geschikt voor winterprovisie (droog) als bruine boonen.

Stamsnijboonen: Echte lange breede.

Stamslaboonen: Fijne witte zonder draden; Fijne witte met schede als stokslaboonen; Perfect, fijne witte zonder draden en ranken.

Heinrichs reuzen, (wit); Idem zonder draden, zijn groote, late veel opbrengende slaboonen.

Tuinboonen of groote boonen: Witbloeiende en witblijvende, uitstekend voor inmaak geschikt; Extra lange hangers.

Bieten of krotten: Lange donkerroode boven den grond; Donkerroode Zwijndrechtsche.

Erwten: Doperwten (stam): Wonder van Amerika; Blue Peter; William Hurst. Soorten die hooger worden, zijn: Lentedopper, (zeer vroeg); Vroege Mei, (iets later); Vlijmsche krombek, (iets later); Krombek, groene opvolger; Daniel O' Rourke, behoort tot de late, evenals Rasper ruige gele; Engelsche groene, die ook voor inmaak uitstekend geschikt is.

Capucijner: (hooge witte) en Capucijner Lathyrusbloemige.

Peulen: Stampeul Grace. Voor hoogere soorten en vroeg; Hendrikspeul; Veertigdaagsche; Voor volgers en latere soorten kunnen zeer worden aanbevolen: Groene opvolgers en Ridderpeul.

Koolsoorten: Bloemkool. Eclipse, (vroeg en groot); Fijne vroege Langedijker; Algiersche (extra groote) late; Veitch Autumn Giant, is zeer laat en groot.

Witte kool: Roem van Enkhuizen, (vroeg); Extra fijne vroege, (vroeg); Lange suikerbrood, (vroeg); Langedijker ronde inmaak, (laat).

Roode kool: Zenith, fijne vroege donkerroode; Utrechtsche extra fijne.

Savooie kool: Fijne, vroege gele; Groote gele (later); extra groote (late groene); Bloemendaalsche gele, is winterhard.

Spruitkool: Brusselsche hooge; Perfection, half hooge.

Boerekool: Half hooge groene, extra fijn gekrulde.

Komkommers: Lange gele tros.

Radijns: Ronde witte kortlof; Ronde scharlakenroode kortlof; Ronde roseroode kortlof; Ronde kortlof „Triumph” (wit met rood gestreept); Halflange witte en roode; IJskegel.

Rammenas: Ronde zwarte winter.

Prei: Reuzen van Carentan; Dikke Brabantsche winterprei.

Kropsalade: Broeigeel (zeer vroeg); Meikoningin (zeer vroeg);

Voor later: Zwart Duitsch; Bonte Chili; Groote gele; Trotskop.

Voor zeer laat: Nansen's Noordpoolkrop. Pluksalade: Amerikaansche roodrand. Snijlsalade: Fransche Latuw.

Veldsla: Noord-Hollandsche.

Schorzeneeren: Russische reuzen.

Selderie: Knolselderie, Prager reuzen; Struikselderie, extra fijne struik; Bleekselderie, White Plume.

Spinazie: Breedblad scherpzaad, zomer; Breedblad laat doorschietend (scherpzaad); Breedblad rondzaad winter. Deze laatste is voor herfst en wintergebruik.

Postelein: Groene; Gele (extra breed blad).

Uien: Inmaakuien. St. Jans ui (wit); Fijne witte paarl; Groote uien: Platte stroogele Noord-Hollandsche; Bruine Zeeuw-sche; Zwijndrechtsche gele.

Wortelen: Amsterdammer (halflange) fijne roode; Korte Deuvik. (Deze beide zijn zeer vroeg).

Iets later is: de Hoornsche stomppuntige.

Voor laat bevelen wij aan: Roode Nijmeegsche en Berlikummer lange, roode stomppuntige.

J. BEENEN.

V A R I A.

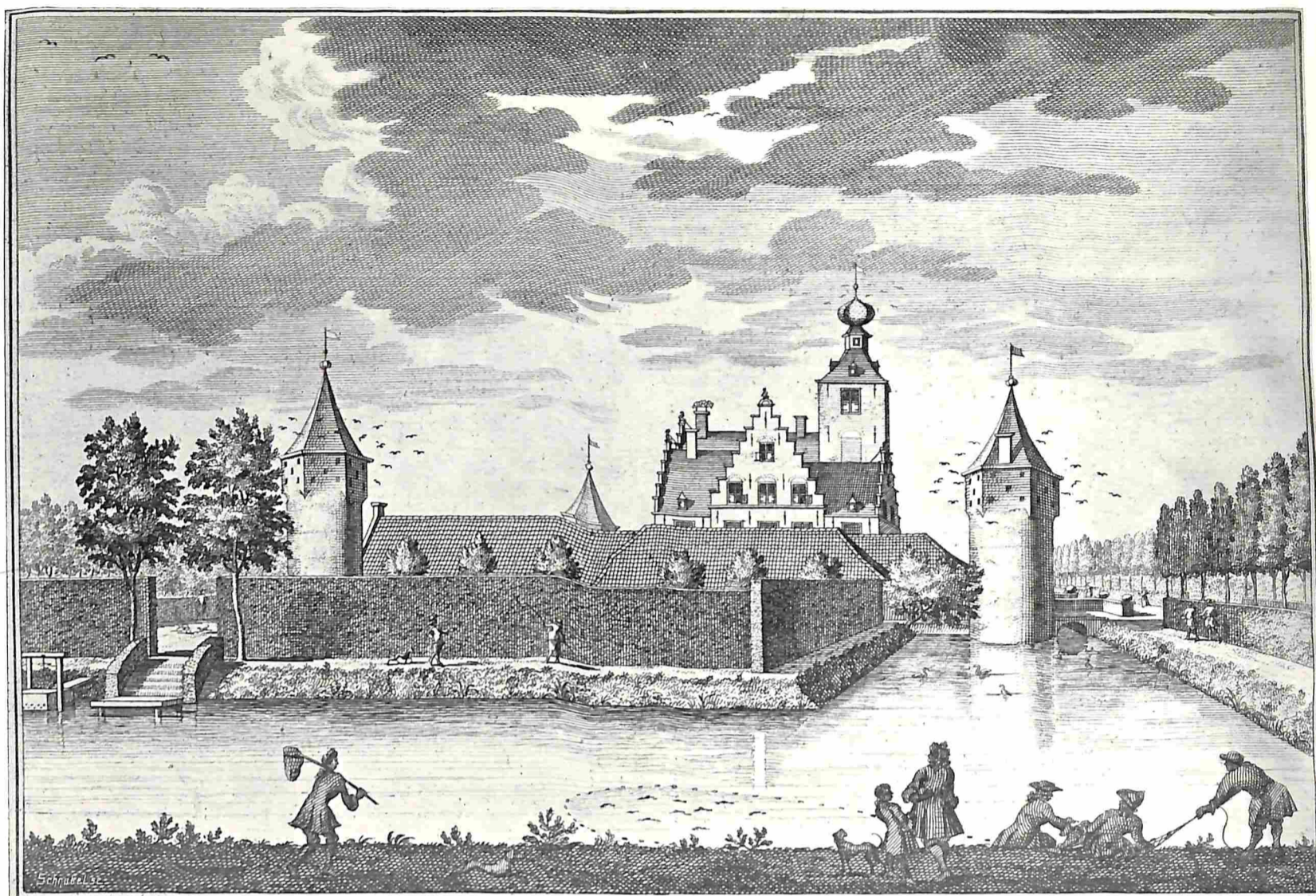
JANUARI. Zoogdieren. Hazen paren. Smalvleugelige vleermuizen ontwaken dikwijls reeds uit den winterslaap.

Vogels. Trekvogels uit het Zuiden komen nog niet. Men ziet trekvogels, die hier den winter doorbrengen (o. a. bonte kraai, sommige lijstsoorten, sijsje, barmsijsje, soms ook 't fratertje) en verder slechts stand- en zwerfvogels. Onder deze zijn het vooral de verschillende soorten van meesjes, de boomklever, de boomkruiper, het winterkoninkje en het goudhaantje, die de boomen van eieren en poppen van allerlei schadelijke insecten zuiveren. — Van de trekvogels, die hier in den zomer geboerd hebben, blijven meestal sommige roodborstjes over, en — behalve in koude winters — zeer vele merels. Thans mogen geen lijsters, leeuwriken en vinken meer worden gevangen. (De vangst van deze vogelsoorten mag alleen geschieden gedurende de maanden October, November en December).

Insekten ontwaken slechts bij zeer mooi weer uit den rusttoestand. Wanneer de grond niet dichtgevroren is, komt de wintervlinder te voorschijn, om eieren te leggen aan de knoppen van ooftboomen, vooral aan die van kerseboomen. Gewoonlijk echter verschijnt deze vlinder reeds vroeger (in enkele jaren reeds September; doorgaans October, November of December).

Middelen tegen schadelijk gedierte. In den boomgaard en in 't plantsoen: zorgvuldig uithalen en vernielen van de rupsnesten van 't geaderde witje en van den bastaardsatijnvlinder. 't Verwijderen van de eitjes van den ringelrupsvlinder (zie November) kan nu nog geschieden; zoo ook het afkrabben van de doode schors der ooftboomen. 't Bevochtigen van de teerringen, wanneer de grond ontdooid is. (Middel tegen den wintervlinder, zie October). — In dennenbosschen kan men varkens drijven, die de onder 't mos vertoevende poppen van de gestreepte dennenrups (*Trachea piniperda*) en die van de dennen-spanrups (*Fidonia piniaria*) opzoeken en eten.

Planten. Hazelnoot bloeit: dikwijls ook reeds de purperen doovenetel. Speenkruid en hoefblad ontluiken, soms ook reeds crocus en narcis. Bij gunstig weer bloeien reeds peperboompe en *Pyrus japonica*. Doorgaans bloeit ook 't madeliefje, trouwens soms reeds in December.

Vue du Grand Vivier vers la Maison.

Gesicht over de Grootte Vijver naat huis.

Foto Aug. F. W. Vogt.

ZUYLESTEIN. NAAR EEN OUDE PRENT.

HET KASTEEL ZUYLESTEIN.

(Vervolg).

HET moet een verademing zijn geweest, toen eindelijk Prins Frederik Hendrik de heerlijkheid had gekocht en deze in het bezit kwam der Nassau's. Na diens dood in 1648 kwam de heerlijkheid aan zijn natuurlijken zoon Frederik van Nassau, die den naam van Nassau-Zuylestein aannam. De moeder van dezen eersten Nassau-Zuylestein was eene dochter van eenen burgemeester van Emmerik. Bij den dood van zijn vader was hij kolonel in 's lands dienst: in vervolg van tijd werd hij aangesteld tot gouverneur van den jongen prins van Oranje, later Willem III, doch moest naar den wil der Staten in 1666 dezen post afstaan, tegen eene schadeloosstelling van f 4000 voor den tijd van vijf jaren.

Toen de Nederlanden in 1672 door de Franschen bezet werden, voerde hij het bevel over de infanterie in dienst van de Staten-Generaal. Nadat de Prins van Oranje tot Stadhouder was benoemd, was wel zijn eerste taak Naarden aan te vallen. Hij zond Zuylestein om zich tusschen Utrecht en Naarden te posteeën. De Hertog van Luxemburg trok op, om de belegerden te helpen en viel Zuylestein met een leger van 8000 à 9000 man aan, die zich zeer dapper verdedigde en den vijand terugvloeg. De stad werd toen gebombardeerd en was na een felle beschieting gedwongen te capituleeren.

Intusschen had de Hertog van Luxemburg zijn leger versterkt en rukte door de moerassen, dank zij enkelen boeren, die er toe geprest waren, op naar Voordam en viel Zuylestein nogmaals hevig aan. Zuylestein kon, ondanks zijn manhaft verdedigen, niet verhinderen, dat de Franschen zijne stellingen ten oosten van de Kamerijkerbrug forceerden en met het zwaard in de vuist binnen drongen. Hier sneuvelde Zuylestein, alsmede de luitenant-kolonel Schimmelpenning, „welke beide Heeren, — zoo schreef een tijds-genoot — haar zelve mannelijk en met eene overgroote courage tot den laatsten adem, zonder quartier te begeren, hebben gede-fendeert gehad”.

Het lijk van Zuylestein viel in handen van den vijand, die het evenwel spoedig daarop met betuigingen van bijzondere hoogden Prins zond, waarna het met groote plechtigheid in zijne heerlijkheid werd ter aarde besteld.

De zoon van dezen dapperen krijgsman — geboren uit het huwelijk met Mary, dochter van Sir William Killigrew, Bart., Kamer-

heer van Koningin Catharina, gemalin van Koning Karel II — was William Henry van Nassau-Zuylestein, intieme vriend van Willem III. Hij volgde dezen dan ook naar Engeland in 1688, in den rang van Luitenant-Generaal en nam een groot aandeel in de verschillende slagen en gevechten. 10 Mei 1695 werd hij door Koning Willem III in den Pair-stand verheven met den titel van Baron of Enfield, Viscount Tunbridge, Earl of Rochford.

Deze bijzondere onderscheiding had hij te danken aan zijn manmoedig gedrag in den veldslag bij Landen, op de grenzen van Brabant in het land van Luik, in 1693 met ongelukkigen uitslag geleverd tegen de Franschen, waar hij onschatbare diensten bewees door beveiliging van 's Konings leven.

Hij trad in het huwelijk met Jane, dochter van Sir William Wroth of Durans, uit welke echtverbintenis vier zoons en vijf dochters gesproten zijn. Twee dochters, Anna en Elisabeth, schijnen ongehuwd overleden te zijn; twee andere: Maria en Henrietta, huwden met de twee broeders Godert Adriaan van Reede, Heer van Herreveld, en Frederik Christiaan, graaf van Athlone — beiden den lezers van dit weekblad reeds bekend uit de geschiedkundige aantekeningen bij de beschrijving van het Huis te Amerongen.

Den 12en Juli 1708 overleed de tweede Graaf van Rochford op het kasteel Zuylestein en werd hij opgevolgd door zijn oudsten zoon William Henry (Willem Hendrik) van Nassau-Zuylestein — mede een dapper krijgsman, die zich in den Successie-oorlog bijzonder onderscheidde, en nog op jeugdigen leeftijd eerst in Spanje onder den Hertog van Ormond (1702), daarna in Duitschland, als brigadier van een regiment dragonders onder den grooten Marlborough, vooral in den slag bij Hochstätt en Blindheim (1704), grooten roem verwierf. Hij sneuvelde in Spanje in den slag van Almanza, den 27sten Juli 1710.

Daar hij ongehuwd was gebleven, werd hij opgevolgd door zijn broeder Frederik, die beschreven was in de Ridderschap van Utrecht.

Deze trad in het huwelijk met Bessy, dochter van Richard Savage, Graaf van Rivers, uit welk huwelijk twee zoons geboren werden. Hij kwam 11 October 1738 te overlijden en werd opgevolgd door zijn oudsten zoon Willem Hendrik, Ridder van den Kouseband, Stalmeester, 1ste Lord of the Bedchamber en Secretaris van Staat.

Deze derde Willem Hendrik was meer staatsman; in 1763 werd hij benoemd tot Ambassadeur van Engeland in Spanje, in 1766 in dezelfde waardigheid overgeplaatst bij het Hof te Versailles en in 1776 bekleedde hij den post van Secretaris van Staat.

Hij was gehuwd met Lucy, dochter van Edward Young, Esqr. of Durnford, overleed in 1781 en daar zijn huwelijk kinderloos was gebleven, werd hij opgevolgd door zijnen neef William Henry, 5en Graaf, het oudste kind uit het huwelijk van Richard Savage (broeder van den laatstgenoemde) met Elizabeth, dochter van Edward Spencer, Esqr. of Rendesham, weduwe van James, Hertog van Hamilton en Brandon.

Deze William Henry was geboren in 1754 en daar hij ongehuwd bleef, was de titel bij zijn overlijden in 1830 dus uitgestorven.

Daarop kwam de heerlijkheid Zuylestein en Leersum aan George Godard Henry, Graaf van Reede en Athlone, Heer van Amerongen, enz., die toenmaals nog minderjarig was, doch in het jaar 1842 meerderjarig verklaard, zelf het bestuur over zijne goederen aanvaardde en op den 21sten April zijne intrede in de heerlijkheid deed. Maar niet lang was hem het genot dier bezitting toebedeeld, want reeds het volgende jaar overleed hij op den jeugdigen leeftijd van 22 jaar — de heerlijkheid van Zuylestein nalatende aan zijne zuster Elisabeth Maria, Gravin en Barones van Reede Ginc-

kel, gehuwd met Frederick William Child-

Villiers, zoon van den

Graaf van Jersey in Engeland. Zuylestein dus, evenals in de zestiende eeuw voor korten tijd met Amerongen onder denzelfden Heer vereenigd, werd door dit ontijdig overlijden wederom daarvan gescheiden, daar ten opzichte van Amerongen de opvolging op een andere wijze: in het mannelijk oir, was geregeld.

In het jaar 1853 kwam Lady Elisabeth Villiers in het bezit van de heerlijkheid Amerongen, waardoor de beide Heerlijkheden wederom — tot 1879 — vereenigd werden, maar in het laatstgenoemde jaar deed zij afstand van Amerongen.

Zij overleed te Sulby Hall bij Rugby den 7en Januari 1897 en liet Zuylestein na aan G. I. G. C. Graaf Bentinck, den tegenwoordigen eigenaar.

* * *

Het kasteel Zuylestein is in de tegenwoordige gedaante hetzelfde gebleven als na de veranderingen en verbouwingen, welke Prins Frederik Hendrik na zijn aankoopdeed aanbrengen. Hij liet het gebouw aanzienlijk vergrooten en zoo staat het nog heden, als een prachtig monument van den degelijken en rustigen bouwstijl uit die dagen, eenvoudig van opbouw, maar toch niet stijf door den slanken, kantigen toren met een eigenaardigen knop of boljen door de vele trapgevels, welke — enkele met een schildhoudenden leeuw gekroond — het eentonige van de lijnen en het vlakke van den massalen bouw zeer gelukkig breken. En een bij-

zonder effect maken de twee kleinere gelijkvormige torens, welke een der trapgevels sierlijk flankeren.

Een breed bordes met treden, afgesloten door een gebroken balustrade, versierd met vazen van lood en ronde ballen, geeft toegang tot het kasteel, dat met een gracht en een haag van het voorplein afgescheiden in een fraai aangelegd plantsoen ligt en een indruk wekt van rustigen, rijken eenvoud. Vroeger lag het kasteel — gelijk van een der hierbij gaande afbeeldingen blijkt — rondom door water omgeven, maar deze gracht werd, nu een 200 jaar geleden, gedempt.

Merkwaardig zijn in de verzameling portretten, op het kasteel bewaard, die van Frederick van Nassau Zuylestein door Sir Peter Lely, van de Hertogin van Simmeren, dochter van Prins Frederik Hendrik door Mytens en in de Koningskamer het schoorsteenstuk voorstellende Marie (Princess Royal) dochter van Karel I en moeder van Prins Willem III door Mytens.

Het kasteel, welks eigenaren een bloedverwantschap kunnen aanwijzen met het Huis Oranje-Nassau, heeft, behalve natuurlijk vanzelf Prins Frederik Hendrik, vele malen vorstelijke personen gastvrijheid mogen verleenen.

Prins Frederik Hendrik bezocht Zuylestein voor de eerste maal op 19 Juli 1635 en kwam er hetzelfde jaar van 12 — 15

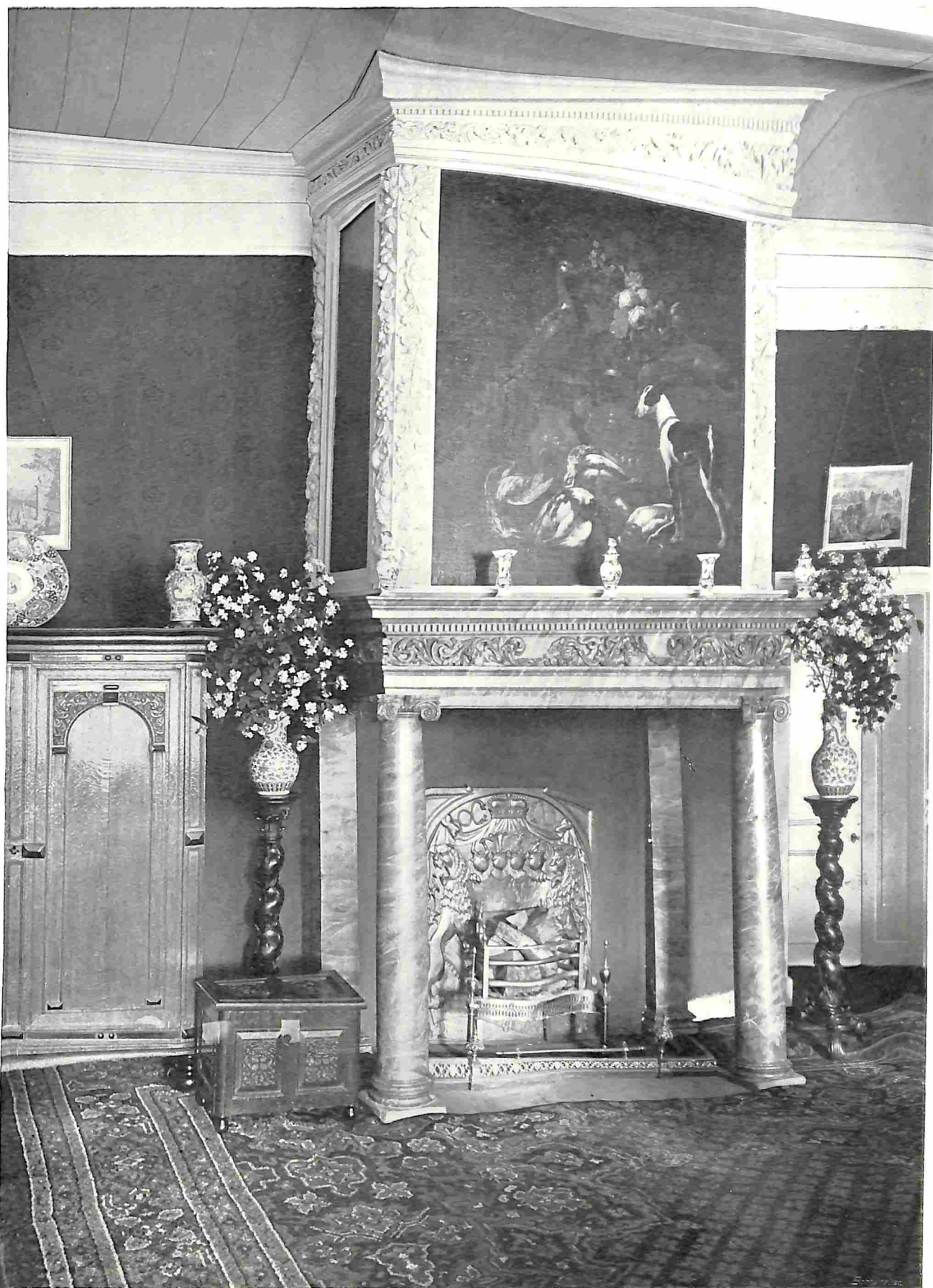

Foto Aug. F. W. Vogt.

SCHOUW IN DE GROOTE ZAAL OP ZUYLESTEIN.

November, terwijl 25 Mei 1639 Z.H. nogmaals naar Zuylestein kwam, komende van Buren.

Prins Willem II gebruikte 16 September 1647 het middagmaal op Zuylestein, reed daarna door naar Dieren en keerde den volgende dag terug om tot den 22sten te blijven. 2 October van dat jaar kwam Z.H. wederom op Zuylestein en keerde van daar naar den Haag terug.

In September 1658 bezocht de rondzwervende Koning van Engeland Karel II het kasteel, begeleid door Lord Ormonde, Lord Gerrard en Sir Nicholas Armorer. Maar het verblijf schijnt van zeer korten duur geweest te zijn. Cromwell's minister in den Haag, George Downing, verwittigde zijne regeering van het feit en beklagde zich er over bij de Staten-Generaal. Het blijkt niet, welk gevolg door dezen aan die klacht gegeven werd, maar voor de hand ligt, dat de ongelukkige balling dezerzijds een wenk kreeg om zich te verwijderen alvorens Hunne Hoog Mogenden tot eene resolutie hadden kunnen geraken.

Prins Willem III was voor het eerst op Zuylestein van 30 — 31 Mei 1661, later in Januari 1675, 12 Juli 1683, 16 — 17 Maart 1691, 30 — 31 Mei 1695 en voor het laatst in Mei 1697.

24 September 1903 bezocht H.M. de Koningin-Moeder der Nederlanden Zuylestein, vergezeld van hare zuster, de Hertogin van Albany en Prinses Alice, die later Prins Alexander van Teck huwde. (Slot volgt).

EEN EENZAAM BERGVOLK.

HET is in het Zuidelijk Celebes, tusschen de twee dorre, heuvelachtige vlakten van Sidenreng en Bone in, dat het schilderachtige berglandschap Wattan-Soppeng ligt. Celebes, dat waarschijnlijk Si labih beteekent, hetgeen zeggen wil: „De eilanden daarboven”, een naam, waarmee de inlanders den Portugeezen de ligging van het land zouden aangeduid hebben, is in de laatste jaren heel wat bekender voor de Europeanen geworden dan vroeger. Het is echter opmerkelijk, hoe het Noorden van dit groote eiland zich meer in de belangstelling der ethnologen mocht verheugen dan het Zuiden en vooral de binnenlanden van het Zuiden.

Reinwardt, Bleeker, van Spreuwenberg, Bickmore zijn allen natuur-onderzoekers, die Noord-Celebes tot studie kozen: van Rosenberg hield zich hoofdzakelijk in Gorontalo op, Graafland gaf eene uitvoerige beschrijving van de Minahassa. De binnenlanden van Z. Celebes zijn eindelijk bekend geworden door de eerste Boni-expeditie, dus in den vorm van krijgsgeschiedenis, later door de niet genoeg te waardeeren geschriften van Dr. Matthes, de man, die door het bijbelgenootschap in 1875 werd uitgezonden en zulke schatten van land- en volkenkunde verzamelde. Daarna doorkruisten de Gebroeders Sarasin Noord-, Midden- en Zuid-Celebes, maar noch Dr. Matthes, noch de Sarasins drongen door tot het eenzaam gelegen bergland Soppeng. Waaraan dit mag gelegen hebben? De tocht daarheen zal in dien tijd wel vrij wat moeilijker geweest zijn dan ze thans is, maar toch zal het dezen onderzoekers wel niet aan moed ontbroken hebben. De Sarasins hadden wel voor heeter vuren gestaan. Wat echter de oorzaak moge geweest zijn van het niet bezoeken dezer streek, zoo mag men er in geenen deele uit besluiten, dat Wattan-Soppeng niet interessant is. Moge het dan al niet zoo interessant als de Toradjalanden of de Minahassa zijn. Soppeng is in alle geval een bezoek overwaard door zijn wonderbaar natuurschoon. Die schoonheid, ik zou bijna zeggen dit aandoenlijk mooi, valt des te meer op, na de afmattende, dagenlange reizen, hetzij over de woeste onherbergzame vlakten van Sidenreng, als ge van het Westen, hetzij van Palima, Wadjo, of van Pampanoea, als

Foto Aug. F. W. Vogt.

EEN HOEK IN DE STUDEERKAMER VAN DEN
TEGENWOORDIGEN EIGENAAR VAN ZUYLESTEIN.

ge uit het Oosten komt, te paard of in kleine prauwen door de doodenstille der tropische rivieren. Dan is het of ge opeens een tooverland betreedt, of er een droomland opengaat van zuivere schoonheid. Rustig rijzen de bergen in hunne teere tinten van fluweelig groen, licht bruin en grijs, tot diep blauw, de klapperboomen, deze nuttige, maar meestal leelijke Indische gewassen, verdwijnen allengs, slanke djoewars heffen hun gele bloesembouquetten op, reusachtige tamarinden spreiden hun koninklijke fijne bladerkroon uit en in de dalen vloeien blauwe riviertjes over de grijssteenen bedding. Soms breken lichtgrijze rotsplekken (de kern van het Celebes-gebergte is graniet) te voorschijn, die het landschap romantiek maken.

Bewonderenswaardig weet de Boeginees de plek te kiezen, waar hij zijn huis zal zetten. Daar het idee kampong, dorp, eerst pas sedert de laatste jaren bij hem ingang heeft gevonden, liggen de huizen meestal zeer verspreid en daarbij op de mooiste punten. Dit wil niet dadelijk zeggen, dat de Boeginees schoonheidsgevoel heeft. Waarschijnlijker is het, dat de oude gewoonte hier is blijven bestaan om voor de veiligheid te zorgen en zijn woning op een hoog standpunt te zetten, waar men vriend en vijand bespieden kan. Toch heeft eens een oud vrouwtje, hofdame van Soppeng, me wel degelijk bewezen, dat ook dit eenvoudige bergvolk gevoel voor natuurschoon heeft. Bij een bezoek in het vorstenverblijf, tikte ze mij met de familiariteit aan de vrouwen der hofhouding eigen, op den arm, en ze wenkte me, dat ik haar volgen zou. Ik ging met haar de groote alobola (eene soort ontvangzaal) door en stond stil, waar zij het deed, bij een der vierkante openingen, die als venster dienst doen. Daar tilde zij met een gracieus gebaar het roode lappengordijntje op en met de andere hand wees ze naar wat daar buiten was. En werkelijk, het wás mooi — een fijn, droomerig berglandschap, omlijst door het hout van het venstertje. Hoe kwam dat oude, tengere wijfje er toe mij dat te wijzen? Was zij zelf iederen morgen en avond zoo ontroerd over het oneindige en verre, wat ze daar zag, en waarom moest ze het mij toonen, de blanda?

Ik ben nu al te lang in Indië, om er ten opzichte van het gevoel voor natuurschoon bij inlanders op Java of de buitenbezittingen, een zeker optimisme op na te houden. Het is zeker, dat gevoel voor natuurschoon overal bijna aan eene zekere geestesbeschaving gepaard gaat, het is werkelijk heel zelden, dat de inlander hier ziet, wat mooi is. Hij ziet dadelijk, wat nuttig is — of er vele vruchtboomen zijn, hoe of de grond is, en of de formatie der bergen veel moeilijkheden oplevert, om er een weg te maken. Hij is een natuurkenner van den praktischen kant, precies zooals een militair niet ziet, dat er zich een prachtige kleurengloeiende heide voor hem uitbreidt, maar wel, dat het een mooi terrein is, waar je kunt manoeuvreeren naar hartelust. Het oude vrouwtje was misschien eene uitzondering, maar over die enkele uitzonderingen verblijd ik mij altijd en ik houd ze vast, en meer dan eens heb ik ze later terug gevonden in anderen; bovendien zijn er bewijzen in overvloed, dat juist deze eenzame rassen een soort geestesbeschaving bezitten, waarvan wij geen denkbeeld hebben en daarom kan men bij dit, nog zelden met de westerse zeden in aanraking gekomen, bergvolk eerder gevoel voor het hun omringende, eene mystieke eenheid met de natuur veronderstellen, dan bij de menschen op Java, die al voor een groot gedeelte bedorven zijn door den Europeeschen invloed.

Ook de gewoonte om hunne huizen op palen te bouwen, hetgeen in het gebergte weinig zin heeft, moet men aan een zekere sleur toeschrijven. De Sarasins, die veel de kuststreken bereisden, zijn na lang vragen tot het besluit gekomen, dat het een soort gemakzucht is, die den Boeginees of Bonier zijne huizen op palen doet bouwen. Staan de woningen in of liever boven het water, hetgeen meermalen het geval is, dan spoelen de golven het vuil weg, dat de Boeginees gewoone is onder zijn huis te werpen. Dit en niet het hulpmiddel tegen overstromingen moet, altijd volgens de Gebroeders Sarasin, de ware oorzaak voor het bouwen der paalwoningen zijn. De Boegineesche huizen, die uit bamboevlechtwerk bestaan, hebben in den vloer zulke groote retsen, dat al het vuil er gemakkelijk doorheen gegooid kan worden. Men kan zich dus denken, hoe liefelijk het er onder zulk een Boegineesche villa kan uitzien, als de weldadige stroom er niet is om de hygiëne te bevorderen en alles wat overtollig is, mede te voeren. In den laatsten tijd heeft het Gouvernement echter ingegrepen en is het vuil onder de huizen te werpen, strafbaar geworden, evenals het stallen van paarden en ander vee tusschen de palen. Welke redenen er nu ook mogen bestaan voor den Boeginees zijn

Foto Aug. F. W. Vogt.

SCHOUW TER HERINNERING AAN
STADHOUDER WILLEM DE DERDE'S BEZOEK AAN ZUYLESTEIN.

huis op palen te zetten, zelfs in de bergen, zeker is het, dat het zeer teekenachtig is en ze op de hooge stelten, met hunne hooge, sierlijke, ver overhangende daken van nipa-blaren, met hunne vele kleine vierkante venstertjes in de muren, met hun aardige witte en zwarte figuren in het vlechtwerk prachtig „doen” in het fijne, zacht getinte berglandschap.

Het inwendige van de huizen is niet minder eigenaardig. Is men eenmaal de hooge trap op, die in voornamen huizen van bamboe is met zeer ongemakkelijke treden en in die der armeren dikwijls slechts een boomstam, waar men kerven in heeft gemaakt om de voeten in te plaatsen, dan komt men eerst in de paladang, een soort vestibule, zouden wij het noemen, geheel afgeschoten door bamboe. Komt ge bij een vorst of een ander aanzienlijke op bezoek, dan ontvangt hij u hier en leidt u dan de groote alabola binnen. Eigenlijk behoort hij beneden aan de trap u af te wachten en aan de hand naar boven te geleiden. Daar heerscht een aangename schemering, die u weldadig aandoet na de oogvermoeienis, die het schelle tropische buitenlicht veroorzaakt. Voor al die kleine venstertjes hangen kleurige lappen, die soms heen en weer waaien, alsof ge op een schip waart, want het tocht er geweldig in deze luchtig gebouwde huizen; aan het eind hangt meestal (altijd alleen in de aanzienlijke huizen) een soort baldakijn, waaronder de gastheer en zijne gasten behooren te zitten. De palen, waarop het huis staat, komen door den vloer heen en dragen het dak, zoodat het huis daar waar de middelste zijn, die tot den nok reiken, zeer hoog lijkt. Rondom de alabola is eene soort galerij, de zolder genaamd, meestal voor slaapplaatsen der huishoorigen gebruikt en van waar u, als ge op bezoek zijt, eene menigte bruine gezichten van vrouwelijke bedienden aangapen; trouwens, die gluren u bij zulk eene gelegenheid van alle kanten aan. Ze kijken door de openingen van den bamboe-muur van de paladang, ze kijken van uit de deur, die naar het vrouwenverblijf leidt, dat meestal achter de alabola ligt, ze kijken om het hoekje

van het gebloemde of met draken bewerkte gordijn, dat voor de slaappleats der huisvrouw hangt, die meestal in de ala-bola zelf is. Achter staat altijd nog een kleiner huis, het evenbeeld van het groote, verbonden daarmee met een bamboe brugje. Dit is het slaven, of het vrouwenverblijf.

Dat de Boeginees bijgeloovig is, behoeft nauwelijks gezegd te worden. Naast den Islam tiert hier het Animisme welig. De geestenwereld speelt een groote rol in zijn leven. Zoo is bijvoorbeeld een der palen van het huis, meestal die, welke juist in het middenpunt van het huis is, of bij het binnenkomen het dichtst aan de rechterzijde daarvan staat, zowat op eene halve manshoogte afgezaagd. Dit is de offerpaal, de z.g.n. Aliri-polo. Verder hangt er voor ieder vorstenverblijf aan den voorgevel een omgekeerd rijstpotje, met witte kalkstrepen versierd. Volgens Dr. Matthes is dit het symbool van hooge vorstelijke afkomst en zou het (althans in Boni) een geringe van geboorte het leven kosten, als hij zich zou durven vermeten, zulk een potje voor zijne woning te hangen. Welke beteekenis juist deze rijstpotjes hebben, weet zelfs de Boeginees niet goed te zeggen. Het is zoo „adat” en dat is voor hem genoeg, maar dat de rijst, het gewas, voortgesproten uit de asch van Sangiyan Sari van goddelijken oorsprong is, zal hiermede wel in verband staan.

„De kleine man” heeft weer andere weer-middelen tegen booze geesten, in onzichtbare, soms in menscheijke gedaante. Zoo ontdekten wij eens aan de deur van een eenvoudig huisje, hoog in het gebergte, een mannetje uit boomschors, met een enorm zwaard door de plaats, waar het hart verondersteld werd.

Tegen het ondergaan van de zon ziet men dikwijls zoo'n eenzame zanger, de roode lap schilderachtig over den schouder geslagen, zijn eentonig lied tokkelend op de ketjaping, de Boegineesche vreesnarige viool, die den vorm heeft van een cano, waarvan de voorsteven een hanekop en de achterkant weer een gestyleerde staart is.

Merkwaardig is het, dat het Boegineesche volk altijd zijne melancolische mineurdeuntjes laat hooren als de dag teneinde neigt. Zelfs de kinderen. Zij zitten dan op een rijtje naast elkaar aan den rand van een heuvel en kijken met hunne donkere, droomerige oogen naar de violetwordende bergen en het goud van de avondvlucht. Dikwijls heb ik hun schrille kinderstemmen effen verkleinerend in de stilte van den stervenden dag nog weemoediger gevonden, dan de korte, tokkelende toontjes van de ketjaping. Wat de kinderen des avonds zongen en of het iets met het ondergaan der zon te maken had, weet ik niet. De ervaring leerde mij, dat zij dikwijls wat fantaseeren, op een naïve wijze zingen over dat wat zij zien, maar er bestaan wel degelijk eene menigte kinderdansen. Toch, al kan men deze liedjes uit het Boegineesch vertalen, blijft de zin meermalen voor ons verborgen, want er is geen volk, dat zoo in vergelijkingen spreekt als het Boegineesche. Hoe meer iets omschreven is, hoe mooier.

Meestal wordt er ook een lied gezongen vóór men iets onderneemt, bijv. een schip gaat bouwen, of een huis.

Het bouwen van het paleis der vorstin van Mario, genaamd Matinrowe-ri-Oedjoeng, gaf aanleiding tot den folgenden zang: „Nadert gij allen, jongelingen! Verzamelt u aan de zijden van

„den goddelijken Ipiboom.
„Ik zal een zang zingen ter
„zijner eere. Wilt alzoo luisteren.
„Toen gij, o boom, door de
„goden des Hemels en der onder-
„wereld in het aanzijn zoudt ge-
„roepen worden, verzamelden zich
„de bliksemschichten, om u in
„de wereld te doen nederdalen.
„Gij werd gestampt en ver-
„mengd * in een schotel van
„Hemelsch maakesel, o, Tjenrana
„en Ipihout! Gij vorstin, der hout-
„soorten! Daarna werd ge in
„een Goetji latte Warani (een pot)
„gedaan en bleef daarin drie
„maanden lang, verstoken van
„hemelsch water. Toen pas wer-
„den de poorten des Hemels voor
„u ontsloten en daaldet ge op
„de aarde neder langs de trappen
„der bliksemschichten!
„O! Wil nu niet meer geden-
„ken de dagen van vroeger! De
„dagen, waarin uwe bladeren op
„Java nedervallende, geworden
„tot prachtige, zijden kleedjes,
„of uwe vruchten op den grond
„vallende, in gouden reukpotjes
„herschappen werden. Wil er niet
„meer aan denken, hoe ge een-
„maal in het midden der aarde
„stond! Thans wordt ge met
„boei-boei en Wadjannigo's ge-
„bonden en opgehouden, om te
„worden tot een prachtig paleis
„voor de schoone, door den monarch des lands zoozeer beminde
„vorstin!”
(Slot volgt).

Foto Aug. F. W. Vogt.

IJSVERMAAK IN AMSTERDAM.

Dit was waarschijnlijk eene bedreiging voor den een of anderen snoodaard, die het wagen zou het huis tijdens de afwezigheid van den huisvader, die nogal vrouwen- en dochterrijk was, te bezoeken, en dat de man geloof schonk aan de onfeilbaarheid van dit weinig gastvrije uithangbord, bleek uit zijn lang dralen, ons het amuletje te geven. Hij zal dien avond wel vele malen de goede geesten gebeden hebben aan zijn „poengo-poengo”, een soort rozenkrans van lontarblaadjes, geregen aan touwtjes, en zoo gauw het kon, een tweede doorboord mannetje gesneden hebben.

Behalve de rijstpotjes aan de deur is in Soppeng de gehoornde buffelkop boven in den voorgevel van het huis een zeker vorstelijk teeken. Het volk brengt daar ter versiering en als bedekking van den kop der nok dan ook verschillend snijwerk aan, soms een ananas, soms een soort hakmes en ook dikwijls de zoo geliefkoosde haan. De haan ziet men overal in Soppeng. De hanengevechten zijn dan ook voor den Boeginees, wat de races voor den Europeaan zijn. Men zou zich geen feest kunnen voorstellen zonder een hanengevecht, waarbij het volk wedt en zich verschrikkelijk opwindt en het voor de beesten bloedig toegaat, want behalve hun natuurlijke verweermiddelen, bezitten ze dan nog kleine mesjes, die aan hun sporen gebonden worden. In de Boegineesche gedichten (er bestaan zeer oude van een zekerer La Caligo) worden de helden dan ook steeds bij kemphanen vergeleken. De haan als versiering van een huis wordt zeer eigenaardig aangebracht. Zijn uit hout gesneden kop steekt uit den voorgevel, terwijl de staart, een soort gestyleerde staart, uit den achtergevel steekt, juist alsof zijn lijf onder het dak doorliep, op de manier, waarin hij in zijn korf naar de hanengevechten wordt gedragen. Hetzelfde motief wordt ook gebruikt voor muziek-instrumenten, die soms zeer kunstig geheel uit één stuk gesneden zijn.

„voor de schoone, door den monarch des lands zoozeer beminde vorstin!”

HET TWEEDE GEZICHT.

IK ben van nature nerveus, maar ik ben het bij intervallen; dan krijgt de nervositeit vat op me, grijpt mij bij de keel, belet mij de vrije ademhaling en desoeuvreert mijn heele „ik”. Dan trilt de atmosfeer in mijn kamer, de meubels kraken en zachtkens wuiven de gordijnen! ’t Klopt aan de deur, ’t klopt in mijn stoel, en daar ginds in mijn diepe boekenkast klopt het! De gasvlammen waaien en opspringend van mijn schrijftafel loop ik op en neer — op en neer en keer plotseling schuw mijn hoofd om en zie niets! Dan pakt mij de angst aan den gorgel en schudt mij, dat mijn ooren suizen en mijn hoofd gonst — en dan langzaam gaat dat alles voorbij. Doodstil hangen zwaar de gordijnen, de gasvlammen zingen stil constant, heel de atmosfeer is inert, mijn boekenkast is even levenloos als mijn stoel en mijn lompe, leelijke kamerdeur is geluidloos en onbewegeijk. Voor mij zijn die aanvallen voorboden van iets vreeselijks, van iets onafwendbaars, dat gebeuren zal en moet . . . !

* * *

Bettina had bij ons koffie gedronken en we zaten na te babbelen en spraken over een groot diner waar wij elkaar zouden ontmoeten den folgenden dag en mijn vrouw en Bettina vertelden van hun dinerjaponnen. . . . En ik doe een zwarte japon aan — zwart! een poëem van duisternis — zwarte voile en zwart crêpe — de chine, zei Bettina en mijn vragende blik ontmoetend: ja! dot zwart, ik zal zijn als een „rouwviool”!

Ik sloot de oogen en onwillekeurig zeide ik 't haar na: „als een rouwviool!” — Neen! geen zwart riep ik nerveus! voor morgen geen zwart, draag wit of heel licht grijs, maar draag in hemelsnaam geen zwart!

Beide vrouwen zijn gewoon aan mijn impulsiviteit, mijn korte, abrupte opmerkingen, die Bettina mijn „trempelinsprongen” doopte, maar nu toch keken zij verbaasd en mijn vrouw zeide: Dat is nu toch al te dwaas, waarom geen zwart? 't staat zoo gekleed en Bettina lachte: Ja! waarom niet? En of ik al smeekbad, 't gaf niets, en wij praatten over andere dingen.

Bij 't uitlaten nog zei ik ernstig: Bettina trek die zwarte japon morgen niet aan, maar als antwoord kreeg ik: Je zult me bewonderen, jongen lief, morgen! je zult me bewonderen als rouwviool!

Heel dien verderen dag voelde ik mij nerveus. Het onbestemde had weer vat op mij en de slinger van de klok tikte 't mij met elken dubbeltik: „rouwviool, rouwviool!” Ik zette de onheilsklok stil en ik hoorde 't in 't diepzuchtend ademen van mijn hond! Ik joeg 't dier weg van mijn kamer en de houtworm in mijn oude boekenkast hamerde 't akelig monotoon duidelijk: „rouwviool, rouwviool!” 's Middags den volgenden dag, vèr in den laten namiddag gingen wij dinerwaarts. Ik houd van een vroolijken maaltijd, in goed gezelschap met niet-banale menschen en jonge interessante vrouwen!

. . . . In de ontvangsalon stonden wij door elkaar en schertsten in beleefdheidswoorden nog wat deftig en afgemeten, als preliminair voor den maaltijd. Met een oud-Indischman, die nog niet oud was, stond ik eenige beleefdheidsphrasen te wisselen, toen de deur voor den zooveelsten keer opengaapte en Bettina binnentrad.

Zij was in 't zwart gekleed, dof, mat, glansloos, diep-zwart, één somberte waarin lachten de kleine mond en de overgrote blik-oogen! 't Overgolfde mij heel, in nevelige duizeling, één oogenblik slechts, en toen beheerschte ik mij weer. Bettina deed 't kamerrondte, en groette en lachte lachend en coquet en gaf handdrukken en kreeg complimentjes en tot mij gekomen, maakte zij behaagziek een kleine reverence: mon ami! ziehier de rouwviool! Maar meteen wendde zij zich tot mijn buurman, dien ik haar voorstelde, daar ik wist, dat hij haar cavalier zou zijn. Even voor de tafelopect sprak ik nog tot Bettina en zeide zij: Mijn cavalier is er allesbehalve florissant uit — fataal hij heeft eene rechte doodskleur. . . . maar — al hij maar gezellig prater is en ik dat is nog zoo heel erg niet want ik zal hem wel in de stemming brengen, al ben ik hier ook als rouwviool!”

. . . . Mijn vis-a-vis waren Bettina en de Indischman. Ja! hij zag er fataal uit! Vreemd! dat ik dat niet eerder gezien had. Nu zag ik 't zoo overduidelijk, dat ingevallen gezicht, verslapt en verlenst door tropische kwalen, die flauwe diepliggende oogen en die dunne, bloedlooze, bleeke lippen. . . . Maar we aten onze hors-d'oeuvres en mijn buurdames namen mij in beslag en wij schertsten en Bettina lachte over de tafel heen met ons en ik dacht niet meer aan den Indischman, totdat ik enkele woorden opving van mijn overburen: En vindt u zwart nu ook zoo leelijk, lachte Bettina! Hij heeft er een afschuw van, en mij met den vinger dreigend, zeide zij: Hij noemt mij: „Rouwviool!” De verdere woorden gingen voor mij verloren. Mijn hoofd suisde en alles in mij werd onwerkelijk, angstig wonderlijk. Daar tikte de klok weer onverbiddeijk rhythmisch dreunend: rouwviool — rouwviool!

De atmosfeer werd zwoeler, klammer, drukkender. Gedempt klonken de stemmen, 't geklikklak van borden en messen en vorken dreunde somber als de cadans in een marche funèbre; omfloersd rinkelde 't kristal als in mineur!

Mijn overbuurman zag bleek — wasbleek! Aan de slapen parelde in kleine, heel kleine droppeltjes 't zweet, dat ook even teekende boven den slapen vaalbruinen knevel. De neus leek mij spichtiger, de oogen staarden flauwer, holler.

Dof soesde 't stemgegons totdat 't plots stil werd — diep benauwend — stil — een totale gesprekslacune, onverklaarbaar, werkte drukkend, in-drukkend! — En de gastvrouw om de klemming te breken, riep op eens — Hé — de klok staat stil!

Ik zag Bettina even huiveren, onmerkbaar, en snel 't hoofd omdraaien, ofschoon de klok toch vóór haar was en niet achter haar.

Ik zag even de handen in zenuwachtig bewegen en toen een angstigen vraagblik naar mij.

Zij had 't gemerkt, als ik. Achter haar was 't langs gegaan.

't Had heel de tafel stil gemaakt, 't had de klok beroerd — verkild en verstomd — — —!

Toen! — in eens met een aanloopje golfde 't gesprek weer op, maar ik bleef stil en ook Bettina was minder spraakzaam.

De groote oogen bleven vragen met iets onbestemd angstigs — de kleine handen knepen nerveus den fijn batisten zakdoek en de mond lachte niet meer.

De ademhaling ging snel en met een enkel woord dan en dan antwoordde zij haar woordenrijken buurman. — Toen in eens bleven haar blikken als geband hangen aan zijn gezicht, en haar oogen teekenden angst, grooten angst. — Ik zag alles — het zweet parelen op dat blauwig wassen masker, die uitgebluschte oogen en ik voelde de ontkenning. Ik wist dat het ging gebeuren met mijn „rouwviool!”

. . . . De Indischgast sprak door, langzaam met zijn slependen Oosterschen tongval in den zwaren, lauwen eetatmosfeer en zijn oogen zonken dieper in hun kassen, de lijnen om den neus werden scherper, 't zweet teekende ontelbare kleine pareltjes, langs de oogen en den neus en de bloedlooze lippen sloten moeielijk na 't uitstooten van elk volgend woord. Heel die facie daartegenover mij, werd strak — strak als een doodsmasker.

En steeds door warmwasemde de eetzaal, en geluidgonden metaal en stemmen, klikklakten schotels en borden en schuifelvoetten de bedienden en bewogen die bloedlooze lippen aan den overkant, altijd maar door!

Bettina zat dwars op haar stoel half open de kleine mond, de handen in nerveus gedoe frommelend het lapje batist en de groote oogen als gemagnetiseerd door dat sprekende doodsmasker.

Foto Aug. F. W. Vogt.

IJSVERMAAK OP DE GOUWZEE.

Totdat na lang gepraat haar buurman eindelijk zweeg, achteruit leunde in zijn stoel, de beide geelbleeke handen legde op de tafel en stil voor zich uitstaarde, één oogenblik slechts.

Toen gebeurde 't. Een sidderen ging door die doffe, matzwarte jonge vrouw, met onderdrukten angstkreet sprong zij recht en met het fijne batisten doekje bette zij de slapen van den onthutsten Indischman.

Toen liet zij haar zakdoek vallen en zachtkens, zoo zacht als zachte vrouwenhanden dat alleen kunnen, drukte zij met haar tengerere, uitgespreide vingers den wasbleeken man de oogen toe.

Ik vloog op, om de tafel heen en voor dat iemand, zelfs de doodelijk verbaasde man nog recht wist wat gebeurd was, ving ik Bettina bewusteloos in mijne armen op.

Weldra kwam zij bij, herinnerde zich maar heel flauw wat voorgevallen was en ik bracht haar naar huis.

Twee dagen later gewerd mij 't doodsbericht van den Indischman.

B. EVERT LUGARD.

DE WAAG TE ENKHUIZEN.

WAAR een kaasmarkt is, dient ook wel een Waag te wezen. Dat is zoo klaar als de dag, daar een kaas-kooper evengoed zijn gerechtigheid verkiest te ontvangen als een ander. Was het echter uitsluitend daarvoor, dat zij te Enkhuzen gebruikt moest worden, dan zou men de Waag wel kunnen afbreken. De kaasmarkt is geheel verlopen en de kaaskoopers zijn verdwenen. Willen we ons dus aan de gele Edammer bolletjes vergasten, dan dienen we ons daarvan op een andere wijze te voorzien. Toch is het geen achteruitgang in het boerenbedrijf, die zulks bewerkt heeft. Het tegendeel is waar. De toeneming der bevol-

king in West-Friesland maakt eene splitsing der bedrijven noodzakelijk. Het gevolg hiervan is meerdere en doelmatiger beoefening van den landbouw, waardoor melkerij en veeteelt op den achtergrond geraken. Daar, waar deze nog hoofdzaak zijn, ziet men het nut in van de Vennootschap of de Coöperatie en verwerkt de melk in fabrieken, die haar producten rechtstreeks aan den koopman leveren.

Toch is de Waag niet geheel en al nutteloos geworden, al is de bel, die gegadigden ter markt riep, ook naar de vischmarkt verhuisd. Vooral in de kortende dagen van slachtmaand is het er op Woensdag nog *al* leven en beweging, wanneer de landbouwers met vollen buidel zich naar de markt spoeden, om voor den winter een „toetje” op te doen, gemest met de bijproducten der kaasmakerij. Doch al ware dat niet het geval, te bejammeren zou het wezen, indien het monumentale gebouw onder de hand des sloopers moest vallen; want bezienswaardig is en *blijft* het, zoowel uit- als inwendig. Gesticht in 1559 is het een type van Oud-Hollandschen bouwtrant. In de beide gevels ziet men de wapens van West-Friesland en Enkhuizen, met dat van Filips II tusschen beide. Op de kroonlijst zijn eenige beelden aangebracht, voorstellende Gerechtigheid, Hoop, Geloof, Liefde, Kracht, als zooveel symbolen van Oud-Enkhuizen. Tot voor korten tijd deed een gedeelte van 't gebouw dienst als Bureau van Politie. Boven dat Bureau ligt een ongebruikte zaal, die verlicht wordt door een viertal dubbele ramen met in lood gevatte en beschilderde ruitjes. Deze glasschilderingen stellen de wapens voor der Dekens en Overlieden van het Chirurgijngilde tusschen de jaren 1639 en 1654. Voor een deel zijn ze nog in goeden staat, voor een ander deel geschonden. De zaal met lage zoldering en ouderwetschen schoorsteen was de gildekamer der Chirurgijns. Een kleinere kamer heeft de antieke betimmering nog behouden.

Wie ooit de oude Veste bezoekt — en dat zijn er velen in het reisseizoen — zal niet vergeten even een kijkje te nemen in haar monumentale Waag.

P. FRANSEN Jz.

DE KERST-STOMP.

EEN oud gebruik, waarin een groote poëzie schuilt is aan het verdwijnen. Ver van de groote steden, achter op de Veluwe of misschien ook in Drenthe, spreken de boeren nog van het branden van de Kerststomp. Lang voor het Kerstfeest werd een ouden eiken tronk, die overbleef nadat de boom was omgehakt, met wortel en al uit het bosch gehaald en achter de groote schouw in huis gedroogd.

„Vader vergeet je de Kerststomp niet”, riepen de kinderen. En de vader ging met de door het werken glad glimmende spade op den schouder naar het bosch.

De spade klonk dof op den harden grond, langzaam aan begon het hout te bewegen in de loswordende aarde en op den kruiwagen werd de stomp voor het Kerstfeest naar huis gebracht.

Om vier uur, als het donker werd in de eenvoudige woning, als het buiten koud en guur was, en de kinderen om de schouw kwamen om het Kerstfeest te vieren, dan bracht vader, zwaar dragend, de eiken tronk in het woonvertrek.

Anders zaten zij achter in de keuken bij de zwarte kachel, maar op zon- en feestdagen vereenigden allen zich om de groote schouw.

De stomp werd in het midden gezet onder den rookvanger, op het leemige vloertje waarin een kuil was.

Geen versiering van ijzer of koper was om dezen vuurmond aangebracht, de grootste eenvoud heerschte in het huisje, alleen een zwart ijzeren vuurplaat met de afbeelding van een Bijbelsch figuur, hier zal het waarschijnlijk Jacob geweest zijn die met aartsvaderlijken blik het vuur bewaakte. Onder en om de Kerststomp werden takjes hout gestapeld en een vreugdekreet weerklonk als de takjes vlam vatten en langzaam hoekje na hoekje ook de Kerststomp ging deelen in den gloed.

Nu werd het gezellig om den haard, de moeder bakte oliebolletjes en een ketel hing boven het vuur, waaruit de zoete geur van warme melk zachtjes opsteeg.

Kerstliederen werden gezongen, de vader zette in met zijn zware lage mannenstem, de kinderen kenden de liederen, de oudste het best, de jongere de klanken nazingend zacht, soms weifelend en de gloed van het vuur verlichtte alle gezichten die vroom en ernstig stonden.

Soms speelden zij een spel, soms vertelde de vader van den ouden tijd, soms gaven zij elkander raadseltjes op en het Kerstmaal werd gebruikt, gezeten om de schouw, terwijl de vlammen als heete tongen lekten en de rook opsteeg door het schoorsteengat.

Ze stonden zoo ver die boerenmensen van den ouden tijd, toen de heidenen vreugdevuren aanrichtten in de groote wouden en zich vereenigden daar om hun feesten te vieren.

En toch waren zij nog verbonden aan die verre voorouders. Overlevering van vader op zoon had hen het vuur als vreugdebrenger doen beschouwen. Hier was het geen vernietiger, geen verdeler van het bestaande. Maar het vuur bracht de zegen, bracht het licht. Als symbool zou het blijven branden het heele jaar door, tot nieuwe Kerstvuren ontstoken werden.

Maar de boer en de vrouw en de kinderen waren ver van die hooge symboliek, er was alleen iets in hen gebleven, waardoor zij verlangden naar het Kerstvuur, en waardoor de kinderen elkander toefluisterden: „Morgen komt de Kerststomp in huis.”

Lang bleef het hout branden, en als zij naar bed gingen in de bedsteden in het woonvertrek, dan zagen zij door de gordijnen heen de vlammen spelen, die niet gedooft werden, want het behoorde bij het Kerstfeest, dat het dien nacht warm bleef in het huisje en verlicht door het vuur.

Bij het wakker worden, zagen zij nog de vonkjes glimmen tegen de zwarte vuurplaat; daar was iets feestelijks in, iets, dat herinnerde aan den vorigen avond aan het Kerstmaal.

Zoo zaten zij elk jaar om de schouw, vervuld met de zelfde gedachten tot de kinderen opgroeiden, en het huis verlieten, tot de oude man en vrouw zich voelden oud worden. Maar ze bleven getrouw aan die gewoonte: hoe ouder de man werd, hoe zwaarder viel het hem de Kerststomp naar huis te brengen uit het bosch; maar hij zou het niet nalaten, want de kinderen vereenigden zich immers om het vuur als het Kersttijd was.

De oude schouw, en de Kerststomp met haar, zijn aan het verdwijnen. Wat geven wij in ruil voor die oogenblikken van piëteit en wat nam de plaats in van den zegebrengenden vuurgloed?

A. BIENFAIT.

Foto A. Dekema.

WAAG TE ENKHUIZEN
(VOORGEVEL).

ONZE VRUCHTBOOMEN IN DEN WINTER.

WANNEER er overigens weinig werk in den tuin of op den akker te doen valt, dan heeft men zoo ruimschoots den tijd om de vruchtboomen eens goed na te zien en te verzorgen. Gelukkig is hierin de laatste jaren verandering gekomen en wordt er vrijwat meer gedaan dan vroeger, maar nog lang niet algemeen genoeg en ook nog lang niet goed genoeg. Als men eens wist hoe door het verwaarloosen der boomen, vooral ten opzichte van het schoonhouden, tal van schadelijke zwammen en insecten een mooie gelegenheid hebben, om zich in den winter op te bergen en in het volgend voorjaar weer met vernieuwde woede onze boomen aan te vallen, dan zou men waarlijk niet, de reeds zoo vaak gegeven raad — „maak uw boomen schoon en besmeer ze met kalk of carbolineum” — in den wind slaan. Het gaat zoo gemakkelijk en er is in den winter zoo'n zee van tijd, om alles in de puntjes na te gaan, in den zomer is het te druk, bovendien ook te laat.

Direct na Nieuwjaar, vóór dien tijd is ook al goed, begint men met het afkrabben van stam en dikke takken der boomen, alle losse schilvers, moslagen en wat eventueel voor onreinigheden op de stammen en takken voorkomen, moeten worden verwijderd.

Men heeft daarvoor verschillende werktuigen, 't doet er niet toe welke men gebruikt, als de stammen maar goed glad en schoon worden. De vuiligheid, welke er af komt, wordt op een zak of doek opgevangen en vernietigd. Zijn stam en takken goed schoon dan begint men ze in te smeren met kalkmelk. Van gewone witkalk maakt men met water een mengsel zoodat, als de stammen droog zijn geworden, deze goed wit zien. Maakt men de kalkmelk te dik dan dringt ze niet voldoende in spleten en openingen, zoodat de nuttige werking der kalk niet overal wordt gevoeld. Nu is dit insmeren met kalk niets nieuws, men zag dit, op de boerderijen, al 30—40 jaren geleden. In het voorjaar als de groote schoonmaak aan den kant was, dan kregen de boomen ook een beurt met de witkwast, soms deed men het al iets vroeger, maar over het algemeen toch te laat. Men had toen trouwens ook niet op het oog de bestrijding van ziekten en ongedierten, maar het was een gevolg van de schoonmaakwoede.

Ook werden niet alleen de vruchtboomen ingesmeerd maar ook de iepen, linden of kastanjes, welke om het huis heenstonden; de vruchtboomen werden zelfs overgeslagen, als zij niet vlak bij huis stonden. Bovendien ging dat kalken lang niet zoolks wij dat noodig oordeelen. Er werd een dikke pap opgesmeerd zonder dat de boom vóóraf werd schoongemaakt, dan kwam men nooit in de takken en bleef men zelfs dikwijls nog een eind onder de kroon met smeren. Om eenigszins succes te hebben moet de stam en takken eerst goed worden afgekrabt en dan ingesmeerd, zoover als men met mogelijkheid in den kroon kan komen.

Onder die mos en doode bastlagen verschuilen zich tal van insecten, poppen of larven of eieren, die noch door het gure weër noch door de vogels, eenig leed kan geschieden. Wij noemen alleen maar de Appelbloesemsnuutkever, de larve van de Appelbladroller, oorzaak van de pierstekige appels en peren, donsvlinder, bastaardsatijnvlinder, eieren van luizen, en meerdere. Houdt men dit schoonmaken en insmeren een paar jaar vol, dan kan men ten slotte volstaan met alleen bespuiten, daarover later.

In den langen winter kan er ook nog wel tijd gevonden worden om wat vogelnestkastjes te maken, welke dan in Januari of Februari kunnen worden opgehangen in de boomen, te gelijk met het snoeien. 't Is niet te gelooven wat men hiermee een nut kan stichten.

Wij hebben in den voorgaanden winter in een 100 tal boomen, 17 nestkastjes gehangen, daarvan waren in de afgelopen zomer negen bewoond door een mezenfamilie. Behalve het groote nut dat deze ijverige insectenzoekertjes doen, behoeven wij er, dunkt ons, niet op te wijzen welk genot, zoo'n mezenkolonie den menschen verschaft, als er niet zelden een twaalftal jongen uit zoo'n kastje te voorschijn komen.

Dan komt zoo langzamerhand het snoeien, dit is maar zoo niet met een paar woorden te zeggen, wij komen hierop later nog wel eens terug. Toch willen wij er iets van zeggen, opdat men althans zich dezen winter reeds kan helpen en een begin maken, teneinde het werk den volgenden winter voort te zetten. Wij gaan van de veronderstelling uit dat men te doen heeft met onregelmatige vormen, dus hoog- of halfstam of struikvorm.

Door een leek zijn deze gemakkelijk te snoeien, met een beetje goeden wil en een gezond oordeel brengt men het al ver.

't Geheel van zoo'n onregelmatigen vorm, wordt voorgesteld door een complex takken, welke met elkaar den vorm aangeven, wij noemen dat gesteltakken; daartusschen vindt men het hjnere hout, z.g.n. vruchthout, met dit laatste heeft den snoeier, van deze vormen, niets te maken. Nu is een algemeen voorkomende fout dat die gesteltakken te dicht oopen zitten, daardoor is de boom spoedig uitgeput, geeft kleine, minderwaardige vruchten, wordt binnenin geheel onvruchtbaar en maakt daar veel dood hout.

De geheele snoei bestaat dus hierin, dat de gesteltakken worden uitgedund. Men gaat van het standpunt uit, dat ze een

onderlingen afstand moeten hebben van minstens 60 cM. Al spoedig ziet de snoeier dat bijna geen enkele boom aan deze voorwaarde voldoet, de meeste takken zitten veel dichter oopen, men moet dus aan het uitdunnen. Als eerste slachtoffers kiest men de dunste, kaalste, meest naar beneden gebogen takken, zij veroorzaken de meeste verwarring en worden dus op den voet weggezaagd. Heeft men zóó eenige verweiderd, dan krijgt men al schik in zijn werk en men bespeurt al spoedig meerdere, die gemist kunnen worden, ook die worden er uitgenomen, dan hier en daar nog een enkel dun takje, dat al te veel door de andere heengroeit en voor dit jaar is het genoeg.

Zelf ziet men dan al wel dat de boom heelemaal is opgeknaapt en men kan zich gemakkelijk voorstellen dat het toch veel beter is zóó, men kan nu door den boom heen zien: lucht en licht kan naar binnen doordringen. Als men nu de zaagwonden nog met een mes wat bijsnijdt en met verf of carbolineum besmeerd, dan is het voor van 't jaar al genoeg.

Nu nog de bemesting. Het is helaas niet algemeen de gewoonte vruchtboomen jaarlijks te bemesten, en toch moet het gebeuren. Waar wij zooveel vragen van onze boomen, mogen wij hun ook wel wat teruggeven. Wel wordt den boomen in den winter zoo nu en dan eens wat gier of beer gegeven, maar men houdt daarmee dan ook al spoedig op, omdat men meent dat de boomen er niet beter van worden. Inderdaad is dit het geval. Als men zijn vruchtboomen uitsluitend met beer of gier bemest, dan gaat het niet goed; beer en gier zijn te éenzijdig, ze bevatten te veel stikstof in verhouding van kali en phosphorzuur. Gerust kan men jaarlijks met beer of gier bemesten, als men per 10 M² daaraan, maar toevoegt $\frac{3}{4}$ K.G. patent kali en 1 K.G. ontlijmd beendermeel. Wil men de boomen uitsluitend met kunstmest bemesten, ook best, wij doen dit al vele jaren met uitstekende resultaten, men geeft dan 1 K.G. patent kali en 2 K.G. ontlijmd beendermeel in Januari of Februari en in Maart $\frac{1}{4}$ K.G. Chili, alles per 10 M². Het beendermeel moet wat worden ondergespit, het andere niet.

Overigens is het goed, den grond onder de vruchtboomen zwart te houden, d. w. z. er mag geen gras onder groeien.

Liefst in het najaar, maar het kan nu ook nog wel, wordt de grond onder de boomen omgespit, hij kan dan goed doorvriezen, terwijl poppen, larven en eieren aan de oppervlakte komen en allicht ten onder gaan. Men moet met het spitten niet al te ruw te werk gaan, zoodat men niet al te veel wortels stuk steekt; trouwens een enkel worteltje kan geen kwaad, de boom maakt jaarlijks toch nieuwe wortels om zich te voeden. Nog moet worden opgemerkt dat het aanbrenge van de meststoffen

moet geschieden, zoo ongeveer onder de uiteinden der takken; waar geregeld gespit wordt onder de boomen, kan men wel wat dichter naar den stam gaan.

Ten slotte nog een enkel woord over het bespuiten der boomen met Bordeauxsche pap. Toen wij een tiental jaren geleden de noodzakelijkheid hiervan onder het oog brachten, vond dit weinig bijval, men vond, dat de moeite en kosten niet zouden beloond worden en men meende dat zoo iets voor groote boomgaarden en fruittuinen niet te doen was. Men is in dien tijd gelukkig tot andere gedachten gekomen en eenige honderdtallen pulverisateurs worden thans in de fruitteelt gebruikt.

In de laatste helft van Maart of begin April, tegen dat de boomen tot ontwikkeling komen, ontkiemen ook de sporen van de algemeen gevreesde schurftziekte; deze moeten in hun ontwikkeling worden tegengegaan, en ofschoon er reeds tal van andere middelen daarvoor aan de hand worden gedaan, houden wij het nog maar bij de Bordeauxsche pap. Voor de bespuiting in het voorjaar gebruikt men 3 K.G. fijn geklopt kopervitriool, 3 K.G. pas gebluschte kalk op 100 liter schoon water. Daarmede worden de boomen, met behulp van den pulverisator, terdege ingespoten. In Juni kan men dan nogmaals spuiten met een pap van 1 $\frac{1}{2}$ K.G. kopervitriool 1 $\frac{1}{2}$ K.G. kalk op 100 L. water.

DE GREEFF.

Foto A. Dekema.

WAAG TE ENKHUIZEN
(ZIJGEVEL).

EEN ANGELDRAGEND INSECT.

WAT een schrik en ontsteltenis kan een wesp veroorzaken, wanneer zij ons door de openstaande vensters, een bezoek in de huiskamer brengt, en luid dreigend om onze hoofden gonst. Vooral hebben de dames een kijkje op zoo'n visite, en niet eerder komt alles weer in rust, dan wanneer de rustverstoorder verdwenen is. Brrr—... wat een griezelig dier, hooren we zeggen, en zeer terecht, want de wesp heeft zich door hare toomlooze wildheid, meer vijanden dan vrienden verworven. Van een vertrouwelijk omgang, zooals met de bijen, kan met de wesp geen sprake zijn, want wanneer we hun werken eens gade slaan, dan worden we al spoedig aangemaand te vertrekken, hetgeen dikwijls op een gevoelige manier gebeurt.

Een gevolg van deze ongenaakbaarheid is, dat velen, jammer genoeg, niet met het leven en werken van dit insect op de hoogte zijn. Wel vervullen de wespen niet zoo'n belangrijke rol in de natuur als de bijen, doch alleen om de prachtige en kunstige bouw van hun woning verdienen ze reeds onze volle aandacht. Dit laatste nu deed mij besluiten een paar foto's te laten maken van een nest, dat een mijner kennissen onlangs geheel ongeschonden uit den grond had gedolven.

De familie der wespen behoort evenals de bijen tot de orde der vliesvleugeligen. Zij onderscheiden zich van de laatsten door hun slank geelgekleurd, weinig of niet behaard lichaam. Het borststuk is iets sterker behaard dan het achterlichaam, echter niet van zoo'n betekenis, dat ze voor de bestuiving van bloemen enig nut doen. Trouwens we treffen de wespsoort *Vespa germanica*, waarvan de afbeeldingen een nest te zien geven, nooit op bloemen aan, daar zij met hun korte tong niet bij machte zijn, den nectar uit de bloemen te halen. Hun voedsel verkrijgen zij of door rooven of zij bereiden zich uit suikerhoudende stoffen, door omzetting in hun maag, een honing. Wanneer de wesp haar voedsel rooft, zijn en de bijen zelf en hun honingvoorraad er de slachtoffers van. Dikwijls toch kan men bij een bijenstal opmerken, dat een bijtje, dat vermoeid en zwaar beladen even op het een of andere voorwerp verpoost, verraderlijk wordt aangevallen door een wesp, die het slachtoffer van haar roofzucht mede neemt naar haar nest, waar het bijtje dan wordt fijn gekouwd, om als voedsel voor de larven te dienen.

Evenals de bijen bezitten de wespen een angel, haar gegeven als verdedigingsmiddel. Ofschoon zij er den mensch soms geducht veel last mee kan veroorzaken, moet het ook dienen in den strijd tegen haar rasgenooten. Gevechten onderling toch zijn niet zeldzaam. Om het binnendringen van vreemden te voorkomen, zijn er steeds aan het vlieggat wachteressen, die alleen huisgenooten binnenlaten. De „nestreuk” speelt een voornaam rol bij het herkennen van vriend en vijand.

Alleen de vrouwelijke individuen bezitten een angel. Wanneer de wesp van haar angel gebruikt maakt, stort zij een grootere hoeveelheid mierenzuur in de wond, dan een bij, zoodat dan ook de opzwellings van een wespsteek heviger is, dan die van een bijensteek.

De monddeelen zijn zeer krachtig ontwikkeld, hetgeen duidelijk uitkomt, wanneer b.v. een nest bij of tegen een schutting is aangebouwd; dikwijls zijn dan de planken bij strooken zoo afgeknaagd, alsof er muizen aan het werk geweest waren. Het afgevreten hout wordt, met speeksel vermengd, tot een papierachtige stof verwerkt, waarvan het nest wordt opgetrokken. Behalve nog vele andere soorten bouwt de Duitse wesp — *Vespa germanica* — haar nesten, welke somtijds zeer groot kunnen worden, uitsluitend in den grond. In grootte verschilt deze wespsoort weinig van de Hoornaar- — *Vespa Crabo* — een algemeen voorkomende soort, waarvan we dikwijls nesten vinden in ouderwetsche bijenkorven. Deze nesten zijn echter altijd klein en hebben slechts één raatvlakke.

Evenals de bijen bouwen de wespen raten; deze liggen, zooals we op de afbeelding kunnen zien, horizontaal, hebben slechts aan

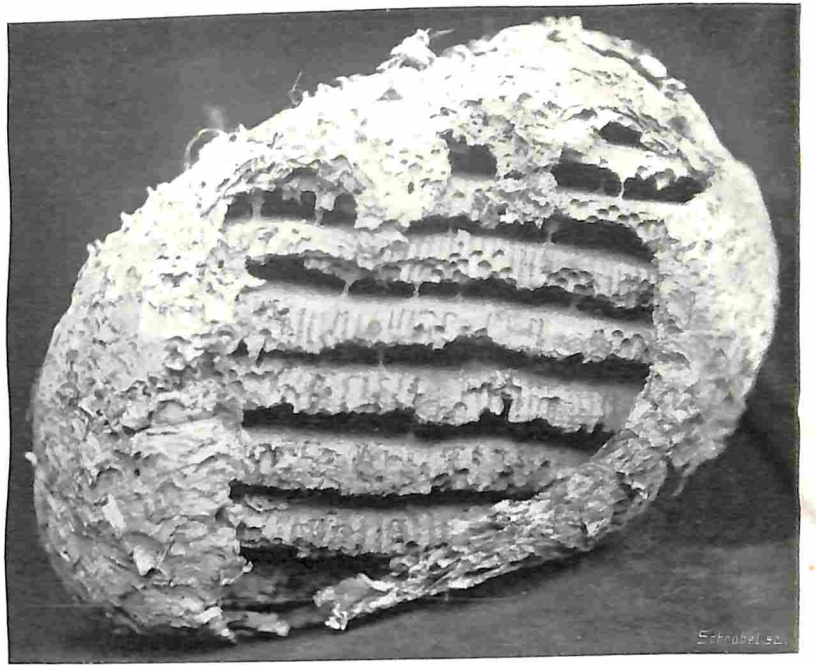

Foto J. Christijn.

HET INTERIEUR VAN HET WESPENNEST.

één zijde cellen, welke met de opening naar onder gericht zijn. Naar gelang er behoefte aan ruimte bestaat, wordt het aantal raten uitgebreid, welke boven elkaar geplaatst, ondersteund worden door pilartjes.

Onder de bewoners van zoo'n nest treffen we drie verschillende individuen aan, n.l. één moederwesp, een onbepaald aantal arbeidsters en een beperkt aantal mannelijke wespen. De laatsten echter komen alleen in den nazomer of tegen den herfst voor. Tegelijk met de mannelijke individuen worden er ook tegen dien tijd moederwespen geboren.

Alleen de moederwesp is het eenige volkomen ontwikkeld insect, die het in haar macht heeft eieren te produceeren, waaruit de drie verschillende individuen ontstaan. De arbeidsters zijn wel vrouwelijke, doch onvruchtbare wezens. Wellicht zal het velen bekend zijn, hoe de honingbijen, bij den dood van de moederbij — koningin —, zoo er geen eitjes meer in de cellen aanwezig zijn om hieruit een nieuwe moederbij te kweken, uit hun midden een koningin kiezen. Zoo'n „pseudo-koningin” legt dan uitsluitend eitjes, waaruit darren — mannelijke — bijen ontstaan, waardoor de bijenkolonie beslist te niet gaat.

Of zich een dergelijke gebeurtenis in een wesp-kolonie ook wel eens voordoet, is mij onbekend. Mocht dit wel zoo zijn, dan kunnen wij vrij zeker aannemen, dat dit ook hun algeheele ondergang ten gevolge heeft, hetgeen trouwens, maar dan in den herfst zonder een dergelijk voorval toch geschiedt, met dit verschil echter, dat er jonge moederwespen tot instandhouding van het geslacht blijven bestaan.

Tegen het gure jaargetijde toch sterven alle arbeidsters en mannelijke wespen, welke laatsten geen ander levensdoel hebben, dan het bevruchten der jonge moederwespen, zelfs aan geenerlei arbeid, noch binnen, noch buiten hun woning, nemen de mannelijke huisgenooten deel.

De jonge moederwespen, welke nu overblijven, overwinteren op een veilige schuilplaats en komen tegen het voorjaar weer voor den dag. Het zijn dus in het voorjaar uitsluitend koninginnen, die rondvliegen, zoekende naar een geschikte plaats om een nest te bouwen.

In den aanvang van haar werk bepaalt de moederwesp zich tot het bouwen van eenige cellen. Deze voorziet zij van een eitje, waaruit na vijf dagen een larve ontstaat, die, zooals reeds is vermeld, zich voedt met fijn gekauwde insecten, die de moederwesp in haar cel heeft gebracht. Na negen dagen heeft de larve zich geheel ontwikkeld. Zij brengt nu om haar lichaam een spinsel en na verloop van veertien dagen heeft zich uit de larve een gevleugeld insect gevormd. De eerste paar dagen vertoef zij nog in het nest, om daarna het bouwwerk van haar moeder over te nemen.

De massa arbeidsters, die er nu dagelijks geboren worden, maken dat het werk flink opschiet. Wanneer we hun arbeid eens gade slaan, zien we dat hun werk zeer verschillend is. De een toch zien we aankomen met een rups, als voedsel voor de larven, een tweede brengt bouw materiaal aan, weer een ander vliegt met een kluitje aarde weg. Vooral op mooie zonnige dagen kan de drukte verbazend groot zijn.

Tegen den tijd, dat de woning gereed komt, worden er mannelijke en moederwespen geboren, waardoor een groote verdeeldheid ontstaat.

Wat toch is het geval? De jonge mannelijke en moederwespen verlaten ter paring hun woning. Heeft de paring plaats gehad, dan zoeken, zooals reeds is gezegd, de moederwespen hun winterkwartier op. Het schijnt wel alsof de arbeidsters door deze gebeurtenis alle lust tot werken verloren hebben. Althans ze trekken het nog in de raten aanwezige broed — larven — uit. Zij zelf worden met het prachtige bouwwerk, dat we zonder overdrijving een kunstgewrocht kunnen noemen, door de herfstregens vernietigd.

Slechts een ingezonken plek grond toont aan, dat daar een wespennest is geweest.

NIC. VAN TWIJNER.

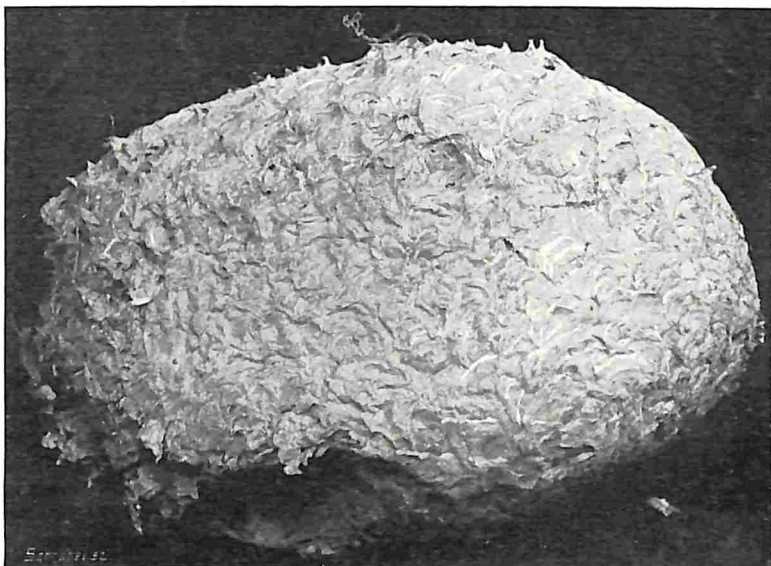

Foto J. Christijn.

HET WESPENNEST.